

El conte dels senyors de les nostres vides

Suplement del Quadern núm. 168 de CiJ - (n. 204-bis) - Maig, 2010
R. de Llúria, 13, 08010 Barcelona - tel. 93 317 23 38, fax 93 317 10 94
info@fespinal.com - www.fespinal.com

De forma extraordinària, el quadern n.168 de CiJ adjunta dos Papers

Hi havia una vegada a Europa un sistema econòmic anomenat capitalista, on tothom pensava que els mercats financers complien aquella funció per a la qual estan socialment legitimats: proporcionar finançament a les empreses per tal que aquestes puguin generar riquesa i crear ocupació. Mentre l'economia dels països europeus prosperava, el PIB creixia, l'atur disminuïa i els ingressos d'alguns estats (com l'espanyol) augmentaven fins a generar un important superàvit, ningú parava atenció sobre la veritable naturalesa d'aquests mercats financers. I, per tant, ningú sentia la necessitat de controlar-los, regular-los o obligar-los a fer allò que teòricament els pertoca.

1. Però un dia tot s'ensorrà...

Un bon (mal) dia, però, els mercats financers van mostrar la seva veritable cara: durant anys havien estat alimentant de manera irresponsable una gegantina bombolla especulativa que es va punxar estrepitosament. L'explosió es va sentir arreu, i el sistema capitalista (mundial) caigué precipita-

dament en la crisi financera més profunda des del *crack* financer del 29. Sí, aquell altre *crack* que vuitanta anys enrere havia provocat l'empobriment massiu de les classes mitjanes i havia obert les portes a l'adveniment del feixisme.

La crisi financera es va convertir ràpidament, com no podia ser d'altra manera, en crisi econòmica. Com que els mercats financers es basen en la confiança, els bancs van deixar de prestar-se diners entre ells i van deixar de prestar diners a les empreses. Per evitar que la crisi es convertís en un cataclisme –i la recessió en depressió– els estats van reaccionar amb celeritat i esperit keynesià. Van rescatar els bancs perquè no fessin fallida, prestant-los carretades de milions d'euros que en molts casos no se sabia si serien retornats; van implementar estímuls fiscals per activar el consum de les famílies, etc. Amb la crisi, els ingressos dels estats a través d'impostos es van desplomar (menys treballadors vol dir menys ingressos per IRPF, menys consum vol dir menys ingressos per IVA, menys empreses vol dir

menys ingressos per Impost de Societats, etc.), al mateix temps que es disparava la seva despesa social (fonamentalment, per la factura en subsidis d'atur).

2. El negoci del deute públic

En aquesta situació, no és d'estranyar que països com Espanya, que fins poc abans de la crisi tenien uns comptes públics perfectament sanejats, caiguessin en dèficits públics aterradors, en molts casos de més del 10% del PIB. «Com finançarem aquest dèficit?» –es preguntaven els governs. «No hi ha altra solució –es responien ells mateixos– que acudir als mateixos mercats financers que van provocar la crisi, a aquells bancs als quals hem rescatat, i demanar-los que ens prestin diners per pagar les nostres despeses públiques». Així, els governs van emetre títols de deute públic –és a dir, van demanar un préstec als bancs– per finançar el seu dèficit.

Tanmateix, els mercats financers van decidir que aquests governs que els demanaven diners (per pagar pensions, subsidis d'atur, escoles o carreteres) eren poc fiables. Si el seu dèficit era tan gran, el seu deute públic creixeria de manera accelerada. Si el seu deute creixia tant, no era segur que, arribat el moment de tornar els diners, poguessin fer-ho. «I si aquests països s'endeutaven més del que eren capaços d'assumir i, al final, acabaven fent suspensió de pagaments?» –pensaven.

Per això, els mercats financers van decidir que deixar diners a aquests països era molt arriscat. I van decidir també que, d'acord amb la seva lògica habitual, calia cobrar per aquest risc. «Com més alt sigui el risc, més alts seran els interessos que hauran de pagar els estats per poder col·locar els seus títols de deute públic» –es van dir entre ells. Dit i fet, els interessos del deute públic de països com Grècia, Portugal, o

Espanya, per citar-ne només alguns, van començar a pujar i pujar.

D'aquesta manera, aquests països van veure com allò que havia de ser una solució per al seu dèficit –emetre títols de deute públic– s'acabava convertint en una sagnia insostenible per a la seva hisenda. Mentrestant els mercats financers es fregaven les mans veient com els problemes fiscals dels mateixos governs que els havien rescatat es convertien en un suculent negoci: com menys bon aspecte tenien els països, com més greu era el seu dèficit, més alts eren els interessos del seu deute públic i més negoci podrien fer els inversors que compraven aquest deute.

3. "Operacions al descobert"

A més, els mercats financers també feien una cosa una mica estranya anomenada "operacions a curt o al descobert", que consistia en obtenir beneficis a compte d'un actiu que perd valor. La cosa anava, més o menys, així: un inversor demanava una acció d'una empresa al seu propietari i, a canvi d'una petita prima, prometia tornar-li al cap de poc temps, normalment al cap de tres dies. Posem que el dilluns l'inversor la venia per 10\$. Si l'empresa tenia problemes i l'acció perdia valor, la recomprava el dijous per 8\$ i la tornava. Pel camí, l'inversor havia fet 2\$ de benefici, sense haver creat el més mínim bri de riquesa.

El més curiós és que els mercats financers feien aquest tipus d'"operacions al descobert" no només amb les accions de les empreses, sinó també amb els títols de deute públic dels estats. Com? Molt senzill: si l'economia i el dèficit públic d'un país anaven malament, aquest no només havia de pagar altíssims interessos per poder col·locar els seus nous títols de deute públic en els mercats financers. També queia de manera accelerada el preu dels títols que havia

emès en el passat –que es podien comprar i vendre en els mercats financers– ja que poca gent els volia comprar i molts volien treure-se'ls de sobre.

Aquest escenari era realment suculent per als inversors que feien diners a base d'operacions d'aquest tipus: si venien deute públic per 4 euros, el preu d'aquest deute s'enfonsava i, gràcies a això, el podien recomprar a 2 euros... farien un gran negoci! Per això, per als mercats financers que estaven acostumats a les “operacions al descobert”, la desgràcia fiscal dels països es convertí en una font immillorable de beneficis. Per exemple, el dèficit públic del govern grec servia simultàniament per a dues coses: per anunciar sacrificis importants a la seva població i perquè els inversors que especulaven a base d'“operacions al descobert” fessin immensos beneficis amb el deute públic grec, que no parava de perdre valor. Una coincidència realment bonica!

Davant d'aquesta situació, els governs van fer l'únic que podien fer: començar a retallar la seva despesa pública per reduir el seu dèficit. Se suposava que només així podien “calmar” els mercats financers. Se suposava que només així podien convèncer-los que el seu deute no era tan arriscat. Se suposava que només així podien esvaïr el fantasma de la suspensió de pagaments. Se suposava, en definitiva, que només així podien aconseguir que els interessos del seu deute públic no es desapareixin fins a generar un col·lapse de les seves finances.

4. Els amos i senyors?

Els mercats financers, per tant, van quedar a ulls dels ciutadans entronitzats de manera definitiva com “els senyors de les seves vides”:

– Ells van provocar la crisi financera que va enviar milions de persones a l'atur.

– Ells estaven a l'origen de la crisi que era l'única causa del dèficit dels estats.

– Ells havien obligat aquests governs a retallar els sous i les pensions per tal d'evitar un descontrol del seu deute públic.

Els feien i desfeien; ells ens donaven la feina i ens la treien; ells decidien les dimensions del nostre sistema de protecció social; ells feien el que volien... I als governs, fossin de dretes, fossin d'esquerres, només els quedava anar a remolc, sempre desbordats i superats per les circumstàncies. O això, almenys, és el què pensaven molts ciutadans.

Tanmateix, com passa en el conte del vestit de l'emperador nu, mentre els mercats financers es passejaven com els veritables “emperadors de la nostra història”, hi va haver una criatura innocent que va començar a fer unes quantes preguntes:

La primera: «Segur que l'única manera de finançar el nostre dèficit públic és venent deute públic als mercats financers? I si aquests mateixos diners, en comptes de demanar-los i després tornar-los pagant interessos, els governs els aconseguissin per mitjà d'alguns impostos?». «I ara! Què dius?!» –li van contestar. Però la criatura va seguir: «Podríem posar impostos al sistema financer, en comptes de demanar-li que compri el nostre deute públic. Al cap i a la fi, la despesa pública serveix per pagar escoles, hospitals i carreteres, pensions i subsidis d'atur. I, en canvi, el benefici que fan els mercats financers amb el nostre deute públic només serveix per engreixar el patrimoni d'aquells que ja tenen patrimoni».

La segona: «No podríem prohibir les “operacions al descobert” amb el deute públic dels estats? No em sembla raonable –va dir la criatura– que els mercats financers puguin fer beneficis ingents a costa de la desgràcia econòmica dels països. Si ho volen fer a costa de la desgràcia de les empreses

privades (amb accions), ja s'ho faran. Però un estat no és una empresa privada i, per tant, no hauria d'estar permès especular amb el seu deute».

En sentir-ho, els "savis" locals van arrufar el front. «Impostos al sistema financer? Però com? Què vols dir? Això segurament no es pot fer!».

I la criatura va respondre: «I per què no? Se me n'ocorren uns quants exemples: un impost sobre els beneficis dels bancs; o un impost sobre les transaccions financeres (la cèlebre "taxa Tobin"); o un impost sobre els sous i els *bonus* que cobren els directius de les entitats financeres i que estan, en molts casos, a l'origen del seu comportament completament irresponsable. I en podria dir algun més... »

«Uff, impossible! Per establir aquests impostos... ens hauríem de coordinar!» –van dir els "savis". «En alguns casos caldria una coordinació a escala de tota la Unió Europea!» –va dir l'un. «I en d'altres caldria coordinar-se a escala mundial, a través del G-20» –va dir un altre. A la qual cosa, la gent, que s'havia atansat a la vora de la criatura per poder sentir aquest diàleg, va contestar sense gaires vacil·lacions: «Doncs coordinem-nos! Au, som-hi ja! Immediatament!».

5. Un bri d'esperança

Mentre es produïa aquest diàleg, entre la gent començaren a sorgir algunes veus que deien: «Si a més de retallar la nostra depe-
sa social per reduir el nostre dèficit públic, si a més d'això, els governs fossin capaços de tirar endavant la reforma dels mercats financers i una reforma fiscal, aleshores potser ens miraríem el futur d'una altra

manera, encara que el present sigui tan dur i estigui tan ple de sacrificis».

«Què voleu dir quan parlem d'una reforma fiscal i d'una reforma financera?» –preguntava algú. I les mateixes veus contestaven: «Doncs això! Una reforma fiscal –a escala europea– que ens permetés afrontar la reducció del dèficit públic d'una manera més justa. Sense carregar tot l'ajust fiscal sobre les espatlles dels més dèbils que, a més, no tenen cap culpa de la crisi».

«I una reforma financera –a escala mundial– que ens permetés evitar que els mercats financers tornessin a caure en el tipus de comportaments irresponsables, "curt-terministes" i especulatius que han provocat tot aquest desastre que ara estem pagant nosaltres».

«Noi, potser tens raó» –va contestar la gent. «Si a més de retallar-nos els sous i les pensions, els nostres líders (o com a mínim els que diuen que són d'esquerres) fossin capaços de presentar batalla per tirar endavant aquestes dues reformes... Si els veiéssim lluitant per això, encara que no hi hagi cap garantia que la batalla serà guanyada... Aleshores potser sí que veuríem el present i el futur d'una altra manera. Aleshores potser sí que no ho engegariem tot a fer punyetes... votant el primer populista que ens passi per davant, disposat a canalitzar la nostra indignació, la nostra frustració i el nostre desconcert».

I la història va continuar. Tanmateix, ara per ara, tots en desconeixem el final.

Antoni Comín i Oliveres
Diputat al Parlament de Catalunya i
membre de l'Àrea Social de
Cristianisme i Justícia